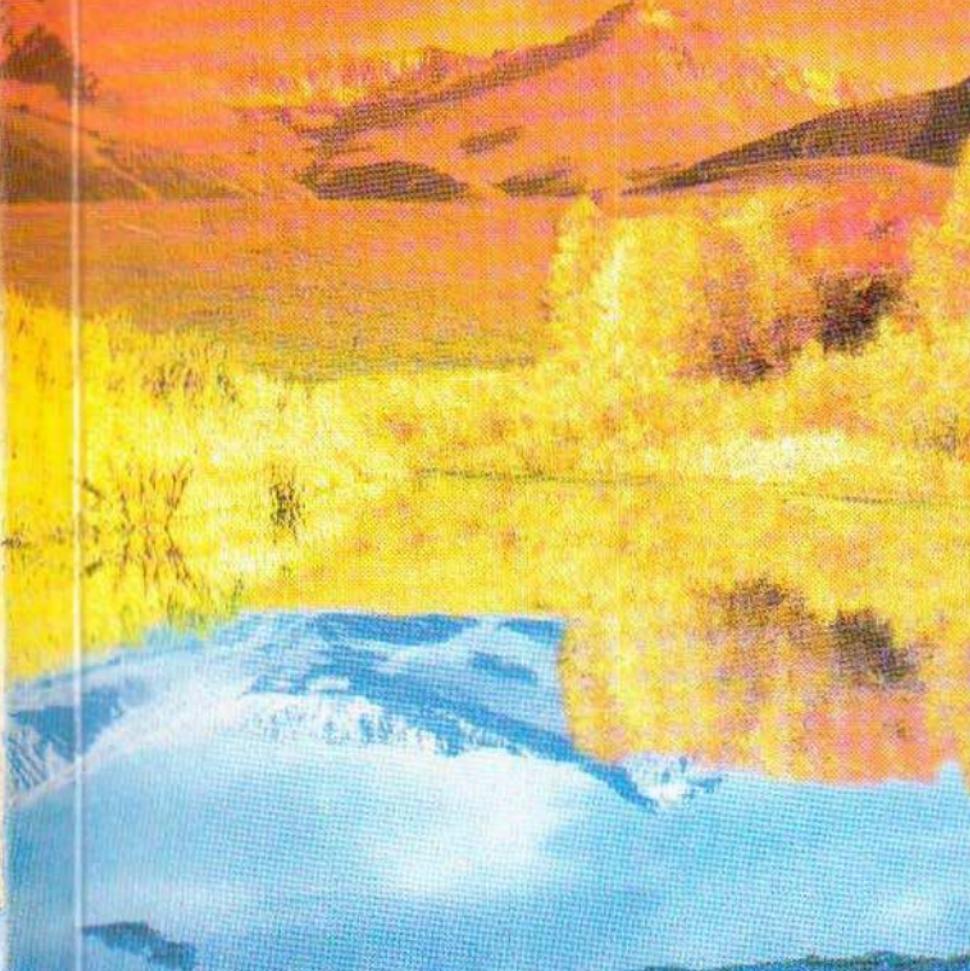

Назікен
АлПадайСырбас

КУРДЕН
ШЕПТЕН

Нәзікен АЛПАМЫСҚЫЗЫ

КҮРЕҢ ШЕТЕҢ

Өлең кітабы

Алматы
“Аманат-ТТ”
2003

**ББК 84Қаз7-5
А 39**

**АЛПАМЫСҚЫЗЫ Нәзікен.
А 39 Күрөң шетен: Өлең кітабы, — Алматы:
“Аманат-ТТ” баспасы, 2003. — 132 бет.
ISBN 9965-9271-2-X**

Ақын Нәзікен Алпамысқызы өзінің ерекше, өзгеше таланттымен өткен ғасырдың тоқсандының жылдары қазақ поэзиясына бірден топ жарып кірді.

“Шырағдан”, “Қарлығаш” — жыр жинақтары талғампаз жұрттың ықыласына ие болды. Жамбыл атындағы халықаралық сыйлықтың иегері.

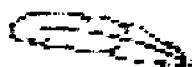
Ақынның тектілігі мен жан-жақты терең білімділігінен, асқақ өрелі кемел ой-санасы мен бүгінгі адамзат, болмыс сырына бойлай билетін кең дүниетанымынан және шынайы жүрек дүрсілінен туған әрі нәзік, әрі ойшыл құнарлы да қуатты өлеңдерін жыр сүйер қауымға ұсынамыз.

ББК 84Қаз7-5

**A 4702250202
00(05)-03**

ISBN 9965-9271-2-X

© Алпамысқызы Н., “Аманат-ТТ”, 2003

ОЙ-СЕЗІМНІҢ ҚАЙМАҒЫ

Өнер жолы – күрделі жол. Біреулер бұл жолға ертерек түсіп, діттеген жерлеріне ерте-рек жетеді. Кейде тіпті ертерек кетеді. Енді біреулер тым кеш келіп, Кеш қайтады. Қысқасы, шығармашылық жолы әрқилы. Негізінен, шырғалаң. Аса күрделі құбылыс. Ал, енді ұзақ әңгімені барынша қысқартып, тоқ етерін айтар болсақ, мәселе өнер ортасына қашан келіп, қашан кетуде емес, қалай келіп, қанша уақытқа қалуда, мәңгі ірге те-бude. Әулие Абайдың өзі өлең жазуды ерте бастағанмен, нағыз ұлы әдебиетке кейіндеу қоныстанған. Бірақ поэзия тарихында мыз-ғымас орынға ие болған.

Ақын да адам. Бірақ оның қуанышы да, қайғысы да мұлдем бөлек. Яки ақынның тағдыры қандай болса, шығармашылығы да сондай. Бір ғажабы, бақытты адамнан бақытты ақын шықпайды. Оны айтасыз Бақыт пен Ақындық бірін-бірі жокқа шығаратын кереғар ұғымдар. “Жазмышты” жазу үстінде осы тұжырымның дұрыстығына менің көзім әбден жеткен. Бір өлеңінде барынша күйінген Тарас Шевченко:

Жақсылықты қимасан,
Жамандық бер, о Құдай! –

дейді. Бір қарағанда, дені дұрыс адамның сөзі емес. Эйтсе де шыны сол! Ақын тағдыры жазмыш циклонынан тұруға тиіс! Әдетте,

кейбір дарын бірден елді елеңдетіп, құйын-
датып, дарылдатып, оқыс келеді, дүниеден
оқыс өтіп тынады. Енді бір дарындар қара-
терін, ашы терін төгіп, бұлшық етін сөгіп,
ертелі-кеш толғанып, екі өкпесін қолға алып,
қиял қуып, Дон Кихот тәрізді желдиәрменге
айбат шегіп, күндердің күнінде дүниеден,
жарық дүниеден тұніліп өтеді. Өйткені

Адам рухы шындалған әр кезеңнің
Өз бұғауы, кісені, шынжыры бар.

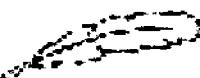
Иә, иә, солай! Әр кезеңнің өз бұғауы, өз
кісені, өз шынжыры бар! Соның бәрі сүйегі
жасық, болмысы болбыр ынжықтар үшін емес!
Санасы биік, ойы үшкыр, рухы асau албырт
жандар үшін, елім деп еңіреген ерлер үшін
жасалған. Мұның өзі бүгін ғана емес, атам-
заманнан бері келе жатқан құбылыс. Осы
акиқатты Нәзікен Алпамысқызының барын-
ша терең түсінетіні анық. Ол өмірге бір
бүйірінен, бір қырынан ғана қарамайды.
Қырық қырынан қатар қарайды. Қамти
қарайды. Сүйіп қана қоймайды, күие де
біледі. Жанып қана қоймайды, күлге де ай-
нала біледі. Қуанып қана қоймайды, қайғы-
ра да біледі. Сүйсіне алған ару, сол бір сұлу
тірлікті кей сәттерде жек көруге де дайын!

Жо-ок, Нәзікен поэзияға кешігіп келген
жоқ, кезінде келді. Ол кешігіп келген жоқ,
өзін өзі іркіп келді. Ол бүгінде тұн асқан
жарау арғымақтай. Кеше кешкілікте сауған
сұт сияқты: бүгінгі қаймағы бір елі!

Қадыр МЫРЗА ӘЛИ

*Бір гасырды
Көтерер бір-ак Тұлға,
Іздеп табар бір-ак жан ОЙ асылын!*

ДАЛА ПЕРЗЕНТИ

Мұхтар Әуезовтің рухына

Дәл осы Бетпак далада
 Төртпак табандылар болған деседі.
 Бірде жайлау деп,
 Бірде жаулар кеп ылғи көшеді.
 Қазынаға толы,
 Шежіреге толы тақырға
 Еміренген жаудың
 Кенірдегін де кеседі.

Бұл шыжғырган шегір құмдарда
 Бұлтқа телмірмейтіндер күн кешеді.
 Жер түбінен нәр алып,
 Көк түбінен нұр алып
 Сірескен сексеуіл сыңдылар өседі.
 Буынын бұрап сығымдал
 Дүлей жел тынбай еседі.
 Кезеріп ерні топырағын иіскесе
 Өзекке теппей өз ұлын
 Табанына алақанын төседі.
 Кеудесі иіп
 Кәусарлар шашып шыныраудан
 Жеті қат жерді теседі...

Осылай Намыс пен Төзім сомдаған
 Алпауыт елден
 Алпауыт перзент тумаса,
 Халқым деп жанып

Мәңгілік жолын қумаса
Тағдыры тозып, рухы да жасып өшеді.
Бұғін де осы Бетпақ далаға
Төртпақ табандылар керек деседі.
Тек шөлде шындалған шымырлар
Қазаки елдің
Ақберен айбар сесі еді.
“Шөлі бар халық – зор халық” деп
Білгір Руми де
Бекер айтпаған болар кешегі!

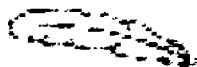

ТҮЛПАР ДҮБІР ДОМБЫРА

Mахамбетке

Кең байтак дала,
Кең адыр...
Толағайы үйтқып тосыннан,
Дүркіретіп шексіз жазықты
Тарпаңы жүйткіп жосылған —
Асау тірлік, асау бақ
Тек жансебіл жұртқа жазыпты
Жаралған жаны жасыннан,
Көкбөрідей тегі асылдан.
Асқағым Алтай, Алатау,
Ардағым Арқа, Атырау —
Мандайына сыйып
Көкейіне елдің басылған.

Ер жүрек бабам
Дана екен:
Тарпаңнан түлпар баптаған,
Кіл батырын саптаған.
Домбыра, семсер асынған,
Өнерін жаттан асырган.
Жеті қат көктің сыбыры,
Түлпар түяқ дүбірі,
Қазақи кеуде күбірі
Қос ішекті дертіп бір
Домбырасына
Серпін қосылған,
Күйлері селдей тасынған!

Жер-көкті кернеп
Кеңдікке сыймай шыйрығып
Киелі күмбір шашылған.
Домбыраны алса қолына
Тал бойы түгел шымырлап
Көңілі шайдай ашылған.
Домбыра-жүрек кең далам,
Тұлпар дүбір домбырам,
Қасиеті де өзіңсің,
Құдіреті де өзіңсің
Күн пейілді Қазақтың
Жаралған жаны жасыннан,
Көкбөрідей тегі асылдан!

КҮН КӨТЕРГЕН МҰЗБАЛАҚ

Тәуелсіз елміз айдарлы
 Өр Махамбет көксеген.
 Сындарлы кездің айбарлы
 Көтерер жүгін ерің бар
 Түйінін шешіп екшеген.
 Тарлан жырлар туыпты
 Қанатты тұлпар жалында,
 Жанкешті ерлік туыпты
 Өртеген кектің жолында.
 Бұл даланың тарихы —
 Жерін жаттан қорғаған
 Хас батырлар тарихы.
 Қошпелі елдің тарихы —
 Басын тіккен елім деп
 Көzsіз ерлік тарихы...
 Мен Бұгінгі Қазақпын
 Өзге жұрттар сыйлаған.
 Қазынасы қиялына да
 Сыймаған.
 Мен қөпірмін
 Екі әлемді жалғаған,
 Шығысың да,
 Батысың да қолдаған.
 Аспан да ортақ бар елге,
 Күн де ортақ әр елге,
 Көк байрағы көкке өрлең
 Күн көтерген мұзбалак
 Танымал бүкіл әлемге!

ҰЛЫ КӨШІ

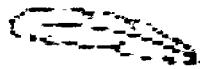
Зулаған замандарда
Дүниені дүркіреткен бабаларым
Жүйткіп бір кең жиһанға таралғанда,
Аттила, Құлтегін мен Бейбарыстар
Тулаған тосын міnez амалдарда
Тайсалып бұза алмаған қамал бар ма!
Көгінде Қөктәңірі қорған болып
Өз жолын жаттан бөлек таба алған да!
Не қылыш қара дүлей өткелдерде
Сенбекен жұлдызына оңалған ба?
Қазақты жер мен көкке тең теліпті,
Қиялын, тарпаң рухын жырға өріпті.
Ақ жол деп,
Тәуекел деп ғасырларда
Ұлы көш қоңырауы тербеліпті...
Сенбесен бәрі бекер,
Сенім жоқ жарық дүние мәні кетер.
Халқым бар тек өзіне сеніп өтер,
Балайтын өз тағдырын аңызға да,
Сенетін аманатқа,
Парызға да,
Құлігін құллі өлемнің шаңға көміп
Бәйгеден озып келген қобызға да!

КӨНЕ ТҰРАНДА

Армысын, көне Тұраным,
Ежелгі түрік тұрағы!
Тарихын терген жадында,
Аңызын өрген сағымға,
Құйындај желген бөкені
Бір сырын ашты мекенім:
Басқан жерім ғарыштың
Дәл ортасы екенін.

Осынау шексіз кеңдіктен
Қырық төртінші еңдіктен
Төбеден көкті төңкеріп,
Көкжиекпен көмкеріп,
Көзбен өлшеп көлемін,
Дәп-дәңгелек бөлегін
Еншіме менің берген бе,
Тағдырыма мәңгі өрген бе!

Осынша қыруар байлықты
Маңдайына елдің жазыпты.
Шегіне кеңнің жете алмай,
Сағымын қып кете алмай
Жонында тұрмын Ұлы жазықтың.
Дәңгеленген шенберде
Көгендереген бір жерге
Бейне бір Темірқазықпын!

ҚАЗАҚ ҮЙ

Қазақ үйден
Келіп ем Алматыға.
Мәскеуге де кетіп ем
Қазақ үйден.
Коржын толы қазынам:
Ерлік дастан, аныздар,
Шайырлар мен абыздар,
Күмбірлеген жетіген,
Күніренген қобыз бар.

Аттың жалы,
Түйенің қомында мен
Ылди-өрлі
Ұлы көш жолында тең,
Қазақи ел,
Сені ойлап уайымдап ем.
Сыр білтелеп
Көп жайды пайымдап ем.
Ауыр ойлар
Жанышып бір қалындалп ең...

Іргелі елім,
Керегенді кең жайып
Көбейдің бе!
Көк байрағың
Көгінде желбіреп бір
Көкжиегі естінің кеңейдің бе?
Қазынам мол, жан азығым
Жетеді алысқа да.
Тұбінде мен
Қазақ үйден
Шығамын ғарышқа да!

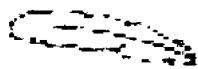
ЖҰЛДЫЗНАМА

Менің таңбам — Сүрмерген
 Жебесін көкке кезенген.
 Фаламдық асау дауылдар
 Жүрегімде — сезем мен.
 Көктәңірім жаққан шамшырак
 Көк жұлдызым тұр көкте жарқырап.
 Тек ғарыштың жолы тым жырак,
 Шағады миды мың сұрак.

Уақыт пен заман қамшылац,
 Мандайымнан тұзым тамшылац,
 Жығылып-тұрып, сансырап
 Жеті қабат ой кешіп,
 Жеті дария мұң кешіп,
 Тоқсан мың тарау жол кешіп
 Бұруға мойын мұршам жок,
 Кол ұшын берер бір жан жок.

Арманым анау — байлау жок,
 Көнілім мынау — тұрлау жок,
 Ал, жаным, міне — жанған шок.
 Сырыңа, өмір, қанғам жок,
 Әз Қызыр күнім туған жок.
 Көктәңірім,
 Бір өзің маған қорған бол
 Қолдай көр — тағат қалған жок.

Ой жетпес биік сатыдан
 Көк жұлдызыма көптен шақырған
 Жебедей көкке атылам.
 Жарықтан озып,
 Уақыттың сағын бір сындырып,
 Парыз-қарызымды түгел тындырып
 Өтер ме ем...
 Жұлдызыма бір жетер ме ем!

ҚҰМБЕЛДЕ

Ақылтар

Көк тіреген шындарда тірлік кешкен.

Ызғарлы жел өтінде тұрған ұлып

Құзар тікте

Занғар гүл – Еңлік өскен.

Екеуін де аңызға айналдырып,

Арпалысып дауыл мен арман қуып

Қатер-сыннан откен де ерлік дескен.

Еңлік-мекен,

Көп адамды әуреге салмадың ба,

Япыр-ай,

Аяқ жетер биік те арманы ма?

Жерден таптай мұратын қөктен іздеп

Жанын кешкен талайы бармады ма,

Қайтарында қалжырап қалмады ма,

Тауы қайтып тасырқап талмады ма?

Қыран биік,

Мұзарт тұр сені қорғап, алдың түйік.

Мазам жоқ...

Тұске кіріп болдың күйік.

Нартәуекел, ал енді әлді жиып

Қыл шылбырын күдіктің алдым қиып.

Еркіндігін көксеген тұз құсындей

Тіке тарттым жолсызбен жанды түйіп.

Асқақ Құмбел!

Осы ма бар құдіретін?

Өзін жартас, айналаң тастақ белдер,

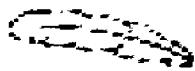
Несіне адам қиялдап аңсап келген?

Қасынан бір биікті көрейін деп,

Жалын жүрек жылуын төгейін деп

Арып-ашып
Киналып шаршап келгем.

“— Иә, мен тік Құмбелмін,
Тек бүркіттер мен бұлттар ұясымын,
Мың дәуірдің мәңгілік куәсімін.
Өзі тапсын әр ақын өз биігін,
Тас жүректен от кесер сөз жасынын.
Бір ғасырды
Көтерер бір-ақ Тұлға,
Іздеп табар бір-ақ жан ОЙ асылын!”

КҮРЕҢ ШЕТЕН

I

Жан шашуым бұргенде
Өрттей ойлар жанға дамыл берген бе?
Шыңға шығып, құздан тайып жүргенде
Көзім түсті занғарда өскен шетенге,
Тасты жарып тал да өмір сұрген бе?

Үскірік те мойытпаған шетенсің,
Аптаңқа да төтеп берген бекемсің.
Ала жаздай көрмесен де ақ нөсер
Қандай нәрмен желкілдеп тұр екенсің?

Тұрсың ба сен құдіретімді көрсін деп,
Тебірендім жүрек тулап дүрсілдеп...
Тұл тірлігін тұғырынан тайдырып,
Қайсаrlықпен өз тағдырын өрсін деп.

II

Кинадың аямастан,
Тағдырым қар мен жаңбыр араласқан.
Биікке ұмтылып ем бала жастан,
Адастым күйбенге еріп, алдым жартас,
Алысталп кетті-ау арман қарамастан.

Тарылтты өрісімді тас қамалың,
Шыға алмай қалам ба деп жасқанамың.
“Торықпа, іздесенші, – дейсің шетен,
Өзіңе тірек болар басқа амалың.

Корықсам әр қатерден мен өнбеймін,
Аптаңын, ақ боранын мен жеңбеймін.
Салса да от пен мұзға аямай-ақ
Көнеді тіршілікті сүйген деймін.

Осынша көп қинаған төл баласын
 Бұ жалған сырын бойлап толғанасын.
 Ашы мен тәтті дәмін қайтіп білмек
 Жаншылып бұла жүрек талмағасын.

Әр қылышынға түсіп көрмегенге,
 Шыңдықты мың сүрініп термегенге,
 Шел қаптап сезімін де, санасын да
 Парық пен парасатты бермеген де.

Ардақтап атамекен әр тасын да,
 Азды-кем абзалдардың ортасында
 Тілеймін жүрек жанып жалын шарпып
 Ерітсін мұзарт биік жартасын да!"

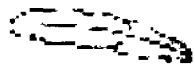
III

Шетенім, жансырласым!
 Биікке шақырсаң сен, тағдырласым,
 Жүрегім үяласын занғар басын.
 Тоқырап орта жолда жүрген жан ем,
 Құлазып енді жүрек дағдармасын.

Көңілім жетімсіреп ұмтылғанда
 Тауға кеп жұбанамын мұң тұнғанда.
 Бір бастың көңіл кірі бүйім боп па
 Жарқырап аспанымда күн тұрғанда!

Жүрегім, бақ пен мұнды тең көтергін,
 Жарық күн, қимай сені мен кетермін...
 Көктемде шетен болып қайта келіп
 Тауымды жайқалтып бір тұлетермін.

Бұл тірлік қантарылып қалмас тұрып
 Бір үрпақ бір үрпақты алмастырып.
 Өмірдің өрмегінен үзілмеспін
 Адамның асқақ рухын жалғастырып!

ШЫРАҒДАН

Күмәнданып бәріне де,
Күдікпен қарап әріге де
Екі қолым тәбемде шырылдаймын:
Фұмыр-сөуле бір күндік, мәнің неде?
Тірілерді жалғайды тек тірілер,
Қайдан келдің, Тірілер, сырың неде?
Жасаған да жаратпас жоктан барды,
Жаның қайдан, Ой қайдан, берді неге?

Лықып тұрған айналаң ақыл дейді,
Бар болмыстың жаны бір жақын дейді.
Даналарың туады бәрін біліп,
Ес-ақылың жанға еккен дақыл дейді...
Дақыл өшпей бүр жарса тәубе деймін,
Сөзге симай кей сырлар әурелейді.
Сөзге біткенің тұспалдау — бәрі кәде,
Тыңнан теңеу тауып көр — бәрі көне.

Жасын сынды қиялым батыл болса,
Қылыш сырлар жаныма жақын болса,
Сырдан сауға сұрауға ақым болса...
Жұмыр жерді айналып келсем деп ем,
Адам жоғын жоктайтын хәқым болса.
Жан мен ойдың төркіні жалын дейді,
Жалын лаулар жағатын отын болса...
Шырағданым, жана тұр отың болса!

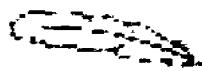
БАПКЕРЛЕР*Қадырга*

Жылқы жылы
 Жылқы кірді тұсіме.
 Тұс – хабаршы,
 Тәңірдің бұл ісі ме?
 Әз сәйгүлік сымбатына таң қалдым
 Бүйра жалды, алтын тектес тұсіне.

Камбар ата сыр бөлісті толғап бір:
 “Қызығады бәрі сыртқы пішінге,
 Ұсылмаған мал ғой бұл
 Мың өнері ішінде.
 Жылқы мен қазақ мінездес,
 Тағы болар бап көрмеген кісің де...

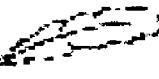
Мал иесін,
 Иесі малын тапқанда,
 Қастерлеп, шындалап баққанда
 Қантарып тастан ақ таңға...
 Арам тер, арам пиғыл да
 Жүйрікті жейді шапқанда.

Адалдықтың көкесін
 Бір-бірінен тапқанда,
 Қайсаңлық-шыңдам қабысып,
 Дарын мен дәуір табысып
 Қос дүлдүл қанат қақканда
 Құдіреттеніп кетер тақтан да!”

“Жабайылар еді
Ырғыған кеше жосылып,
Қырлануын-ай,
Бағы мен бабы қосылып!” —
Тамсанып қалды
Тәндерің де бір тосылып.

... Ыскырған қамшы,
Шыңғырған жылқы даусынан
Оянып кеттім шошынып.

СЕНІМ

Сенім деген құдірет,
Сенім жоқта жан жетім,
Адам да жоқ.
Сауап та жоқ, әрине, обал да жоқ,
Бас сауғалар өр сыннан панаң да жоқ.
Аршып алар арынды амал да жоқ.
Мінәжат та болмайды, тәубесі де,
Қанағатсыз өртенер кеудесі де.

Сенген жандар алданған емес дейді,
Сенім жолы жеңіл де демес, мейлі.
Сезім, үміт, өнер де, жұмағы да,
Білімің де, ділің де, тозагы да
Бәрі сенім —
Көнесің азабына.
Сенім барда тұңғылған тозғаны жоқ,
Төрт аяқтап тоқырап азғаны жоқ.

Адам деген осал ғой — қайран қалма:
Атомға да сенеді, нейронға да,
Барыңа да сенеді, жоғыңа да,
Тәңірінен адасып жаңылды да
Кетті ілесіп қым-қиғаш ағымға да.
Қайдан келді, кетеді қайда енді,
Жауабын таба алмай бір
Тиянак жоқ, көңлінде оңалмай жүр...